

MIRCEA PETRESCU-DÎMBOVIȚA, MĂDĂLIN-CORNEL VĂLEANU, *Cucuteni-Cetățuie. Monografie Arheologică*, în colecția *Bibliotheca MEMORIAE ANTIQUITATIS*, Editura "Constantin Matasă", Piatra-Neamț, 2004, 405 p. și 319 figuri.

Renunțata așezare eponimă de la Cucuteni-Cetățuie, descoperită acum 121 de ani, a făcut subiectul unor prime explorări între anii 1885-1895 fiind cercetată în mod sistematic de către arheologul german Hubert Schmidt în anii 1909-1910. Rezultatele acestor din urmă investigații sunt concretizate, în anul 1932, într-o monografie publicată la Berlin, ale cărei concluzii, cu unele modificări și completări, sunt valabile și astăzi. Stațiunea de la Cucuteni a cunoscut o perioadă de umbră până în 1961, când un colectiv de arheologi format din Mircea Petrescu-Dîmbovița (responsabil), Marin Dinu (responsabil adjunct), Adrian C. Florescu, Attila László și Eugenia Păpușoi (membri) a reluat săpăturile în punctul de la Cetățuie, investigațiile continuând, an de an, până în 1966. Scopul noilor cercetări l-a constituit obținerea unor precizări de ordin stratigrafic și topografic relativ la fazele culturii Cucuteni, precum și lămurirea problemelor locuințelor din această așezare, aproape necercetate până atunci. Rezultatele acestor din urmă cercetări sunt sintetizate într-o lucrare monografică apărută în anul 2004.

Voluntul debutează cu un scurt cuvânt înainte semnat de Mircea Petrescu-Dîmbovița, în care se prezintă, pe scurt, ansamblul cercetărilor arheologice desfășurate în zona comunei Cucuteni și principalele rezultate ale acestora, și în încheierea cărții autorul își exprimă mulțumirile pentru toți cei care au participat și au sprijinit apariția monografiei. În continuare, lucrarea este structurată pe douăsprezece capitole, fiind însoțită de o bibliografie, o bogată ilustrație și de un rezumat în limba franceză.

Primul capitol, consacrat istoricului cercetării, prezintă evenimentele legate de descoperirea stațiunii de către Theodor Burada, insistându-se, cu deosebire, asupra primelor cercetări efectuate în stațiunea de la Cucuteni-Cetățuie de Nicolae Beldiceanu și de către colaboratorii acestuia. Într-un subcapitol separat sunt prezentate investigațiile sistematice ale arheologului german Hubert Schmidt și importantul rol pe care acestea îl joacă în stabilirea periodizării culturii Cucuteni.

În capitolul al doilea se realizează o descriere a mediului înconjurător specific zonei, prezentându-se poziționarea geografică a așezării precum și caracteristicile geologice și fizico-geografice ale regiunii, aceste date constituind instrumente utile în reconstituirea peisajului și mediului natural din perioada eneolitică.

Capitolul al treilea debutează printr-o serie de considerații metodologice în cadrul cărora se prezintă tehnica de săpătură. Aceasta a constat în realizarea unui șanț longitudinal pe axa lungă a stațiunii, acesta fiind lărgit

în unele zone prin deschiderea unor suprafețe largi, numite complexe I-IV. De asemenea s-a urmărit și cercetarea celor două șanțuri de apărare. A doua parte a acestui capitol conține descrierea descoperirilor din cele patru suprafețe deschise, prezentându-se complexe identificate (locuințe, anexe și gropi) precum și inventarul acestora.

Complexele de locuire eneolitice sunt analizate sintetic în capitolul patru al lucrării, fiind prezentate diferențiat, în ordine cronologică, pe faze și subfaze, încercându-se, de asemenea, estimarea numărului total de locuințe din fiecare etapă de locuire. Se observă astfel o densitate sporită în timpul locuirii de fază A (cu un număr aproximativ de 60 de locuințe), o locuire sporadică în timpul fazei A-B (numărul presupus de locuințe este de 12) pentru ca în faza B densitatea locuirii să atingă valori maxime (aceste valori, numărul estimat total de locuințe este de 504, conduc autorii spre concluzia că în această etapă locuirea platoului a cunoscut sectoare preferențiale). De asemenea, sunt puse în evidență modalitățile de construcție ale platformelor și pereților locuințelor, precum și elementele de mobilier identificate precum vetre, cuptoare, lavițe, elemente cu un caracter special, de cult. Pe baza acestora din urmă se stabilește existența a patru construcții de cult (II/1, II/2, II/10, III/11) datând din faza B a culturii Cucuteni, din rândul cărora se evidențiază locuința III/11 în cadrul căreia a fost identificată prezența unui jertfelnic. Din punct de vedere al soluțiilor constructive pentru locuințele aparținând nivelului fazei B se remarcă utilizarea pietrei pentru realizarea platformelor.

Capitolul al cincilea analizează pe larg sistemul de fortificație al așezării eneolitice. Într-o primă parte sunt făcute considerații de ordin general, privitoare la intervențiile antropice asupra reliefului, în special asupra amenajării versanților, în scopul obținerii unei mai bune protecții a așezării, analizându-se rezultatele oferite de studiul fotografiilor aeriene pentru o serie de stațiuni cucuteniene. În continuare, sunt prezentate, în subcapitole separate, rezultatele primelor cercetări ale lui Hubert Schmidt și Gerhard Bersu, ca și cele ulterioare ale lui Adrian C. Florescu. Următorul subcapitol conține prezentarea sistemelor de fortificație ale stațiunilor cucuteniene de la Hăbășești și Trușești. Capitolul se încheie cu analiza versanților ce mărginesc platoul Cetățuiei, pe baza studiului fotografiilor aeriene ajungându-se la concluzia că aceștia au fost special amenajați pentru îngreunarea accesului prin această zonă.

Capitolul al șaselea prezintă uneltele, armele și diverse obiecte eneolitice identificate în cursul investigațiilor

arheologice din anii 1961-1966. După câteva scurte considerații asupra vechilor descoperiri, primul subcapitol tratează uneltele din piatră. În deschiderea acestuia se efectuează o analiză a materiei prime utilizate, urmând prezentarea tipologică a materialului, acestă fiind încadrat în două mari categorii, în funcție de tehnica de prelucrare: cioplire sau șlefuire. Piesele sunt prezentate global deoarece majoritatea acestora provin din contexte stratigrafice incerte. Următoarele două subcapitole descriu utilajul de os/corn și obiectele realizate din lut ars. Ultimele două subcapitole sunt consacrate uneltelor din metale (cupru). Dintre acestea din urmă se remarcă un topor de tip Vidra și un topor plat, cu pană dublă, descoperit într-o locuință din subfața B₁, considerat de autori ca fiind o piesă unicat.

Capitolul șapte este dedicat descrierii ceramicii descoperite în așezarea de pe *Cetățuia*. Speciile ceramice sunt prezentate diferențiat, pe faze, în cadrul fiecăreia stabilindu-se categoriile în funcție de tehnica de decorare: incizie, pictură, vase nedecorate/de uz menajer. Ceramica cucuteniană de tip C beneficiază de o tratare specială într-un subcapitol separat. Capitolul se încheie cu prezentarea ceramicii variantei Monteoru descoperite în cadrul așezării.

Capitolul opt este structurat în două subcapitole care analizează statuetele antropomorfe, respectiv zoomorfe, descoperite în așezarea de la *Cetățuia* în timpul campaniilor din anii 1961-1966. În cazul plasticii antropomorfe autorul insistă și asupra problemelor de metodologie ridicate de studiul acestui tip de artefacte.

Capitolul nouă tratează, într-o primă parte, probleme generale legate de cronologia relativă și absolută a culturii Cucuteni, în continuare efectuându-se încadrarea, din punct de vedere al cronologiei relative, a așezării de la *Cetățuia*. Se stabilește astfel că locuirea de fază A din acest punct se încadrează în etapa Cucuteni A_{3a}, locuirea de fază A-B în etapa Cucuteni A-B_{2b}, rămânând încă nedepin clarificată datarea relativă a locuirilor de fază B, încadrare general în cadrul subfazelor Cucuteni B₁ și Cucuteni B₂.

În cadrul capitolului zece sunt descrise descoperirile provenind din perioade ulterioare locuirii cucuteniene. Aceste descoperiri sunt concretizate în special prin fragmente ceramice provenite din diferite medii culturale, precum Horodîștea-Erbiceni, Usatovo, Foltești, cultura amforelor sferice pentru perioada de tranziție la epoca

bronzului și culturilor Schneckenberg și Costișa pentru epoca bronzului. Descoperirile datând din a doua epocă a fierului sunt tratate separate și mai detaliat, din această perioadă fiind descoperite atât fragmente ceramice cât și diverse obiecte din bronz sau fier.

Capitolul unsprezece prezintă rezultatele studiilor interdisciplinare. Sunt redată astfel concluziile desprinse în urma analizării resturilor osteologice descoperite în timpul săpăturilor, datele obținute din studierea amprentelor umane, vegetale și de textile de pe fragmente ceramice, precum și din studiul aerofotografic al stațiunii și al zonelor din jurul acestora. Un alt studiu cu rezultate interesante este cel care urmărește evoluția locuirilor cucuteniene în zona din jurul așezării de la *Cetățuia*. Capitolul se încheie cu prezentarea rezultatelor obținute cu ajutorul arheologiei experimentale și cu prezentarea problemelor ridicate de restaurarea și conservarea artefactelor descoperite la Cucuteni.

Capitolul al doisprezecelea cuprinde mărturiile unor participanți la campaniile de săpătură desfășurate la Cucuteni între anii 1961-1966.

Înainte de a încheia, trebuie să spunem că am resimțit lipsa unui tabel sintetic al formelor ceramice identificate, deși, din acest punct de vedere, lucrarea se constituie într-un nou argument pentru adoptarea unei terminologii unitare de definire a formelor ceramice, aceasta racordându-se la alte două lucrări de referință, și anume la monografiile dedicate așezărilor cucuteniene de la Hăbășești și Trușești. Trebuie spus că, deși constituie o lectură plăcută, nu putem găsi locul capitolului doisprezece într-o lucrare de strictă specialitate, cum este cazul lucrării de față. Un alt aspect, de data aceasta de ordin grafic, prin care lucrarea are de suferit, îl constituie numărul redus de desene, deoarece, materialul fotografic, indiferent de calitate, nu poate fi considerat un substitut al reprezentărilor grafice. Dincolo de aceste mici imperfecțiuni, prezentarea monografică a stațiunii de la Cucuteni-*Cetățuia* reprezintă o lucrare de referință pentru istoricul cercetării culturii Cucuteni și credem că, prin traducerea într-o limbă de circulație internațională, această lucrare va deveni un reper și în literatura științifică de specialitate europeană.

GEORGE BODI